

KAMRAN İMANOV

**AZƏRBAYCANIN
UNİVERSİTETLƏRİNDƏ VƏ
ELMİ-TƏDQIQAT
MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ ƏQLİ
MÜLKİYYƏT SAHƏSİNDƏKİ
SİYASƏT HAQQINDA**

Bakı – 2018

Kamran İmanov,

Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri.

“Azərbaycanın universitetlərində və elmi-tədqiqat müəssisələrində əqli mülkiyyət sahəsindəki siyasət haqqında. Bakı, 2018

Bu kitabça Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyində son illər ərzində keçirilən təhlilin nəticələri əsasında hazırlanmışdır və ƏM sahəsində siyasəti formalaşdıran universitetlərdə və elmi-tədqiqat müəssisələrində istifadə etmək üçün tövsiyə oluna bilər. Kitabça 2016-cı ildə yenidən işlənmiş və təkmilləşdirilmişdir.

© Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyi.
2015, 2016, 2017, 2018.

© Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyi.
2018

Mündəricat

I. Giriş	5
II. Azərbaycanın innovasiya siyasətinin vəziyyəti və universitetlərin və elmi-tədqiqat müəssisələrinin ƏM sahəsində müqayisəli təhlili .	11
III. ƏM siyasətinin formalaşdırılması üzrə fəaliyyəti necə təşkil etməli?	29
Yekun nəticələr	36

I. GİRİŞ

1. Əqli mülkiyyət (ƏM) sahəsində dövlət siyasəti mövcuddur (bu, universitet üçün bir model ola bilər) və universitetin öz lokal siyasəti vacib rol oynayır.

1.1. Əqli mülkiyyət sahəsində dövlət siyasəti geniş anlamda hüquqların tanınması, qorunması və təminatı sahəsində qanunvericilik, normativ-hüquqi və idarəetmə bazasıdır, həmçinin “Azərbaycan – 2020: Gələcəyə baxış” (bu sənəddə ƏM, üstəlik də onun 7 bəndində prioritet istiqamət kimi xatırlanır) kimi ƏM məsələlərinə toxunan xüsusi sənədlər sistemidir; “ƏM Milli Strategiyası”nın (Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar üzrə, 28.12.2012-ci il tarixli 147 nömrəli əmrə təsdiq edilmişdir) Sənaye Mülkiyyəti üzrə Milli Strategiya ilə birləşdirilməsi üzrə iş (Standartlaşma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi və Müəllif Hüquqları Agentliyinin 11.03.2011-ci il tarixli 37 nömrəli əmri) aparılır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən həyata keçirilən dayanıqlı inkişafın “Azərbaycan modeli” iqtisadi islahatçılığı, stabilliyi və sosial yönümlülüyü əsas tutur, multikulturallığa, mədəni müxtəlifliyə və ənənələrə söykənir, innovativliyi, müasirləşməni, biliklərə əsaslanan tərəqqini və İKT və ƏM-in prioritetini nəzərdə tutur. Müasir dünyada ƏM-in əhəmiyyəti bilik və vərdislərin səviyyəsi, insan kapitalı və intellekti ilə müəyyənləşir, çünki ƏM fenomeni mövcud olan biliklərdən doğru və yeni biliklərin formalaşması ilə tamamlanır. Məhz bu səbəbdən “biliklərə əsaslanan cəmiyyət”in səviyyəsini və ƏM-in təsirini qiymətləndirərkən biliklərin və informasiyanın kommunikativliyini təmin edən dinamik informasiya strukturlarının mövcudluğuna baxılır, başqa sözlərlə, bu, **ƏM-in yayılması** imkanlarıdır, peşəkar hazırlıqlı mütəxəssislər tərəfindən innovasiya sistem-

lərinin keyfiyyətli fəaliyyəti, yəni **ƏM-in istifadəsi**, bununla yanaşı, biliklərin yaranması, əldə edilməsi onların fəaliyyətini təmin edən elm və yaradıcı strukturların mövcudluğunu tələb edir, yəni **ƏM-in yaranması** şərtlərinin qiymətləndirilməsi.

Cənab Prezident İlham Əliyev Azərbaycan alimlərinin I Qurultayına müraciətində qeyd etmişdir: "...İqtisadiyyatımızın davamlı inkişafı, biliklərə əsaslanan cəmiyyətin formalaşdırılması və insan kapitalına investisiyaların qoyulduğu yaxın perspektiv üçün bizim başlıca strateji məqsədimizdir". Dövlət Başçısının başqa sözləri ilə desək: "...müasir sivilizasiyanın tərəqqisində insan kapitalı və intellekt yeni bir keyfiyyət faktoru kimi həlledici rol oynayır. Hər bir dövlətin rifaha və güclənməyə gedən yolu elmin və innovasiyanın inkişafından keçən yoldur".

Bunun nəticəsi olaraq, ildən-ilə təhsilə və elmə, onlara dövlət maliyyələşməsinin artırılmasına daha çox diqqət yetirilir. Məhz buna görə də ali təhsil müəssisələrində və elmi-tədqiqat müəssisələrində ƏM siyasətinə sistemli şəkildə yeni yanaşma zəruridir. ƏM-in funksiyasının dəyişmiş konteksti eyni dərəcədə bizim anlamımızda onun rolunun və bizim ƏM-ə münasibətimizin dəyişməsinə tələb edir.

1.2. Universitetin və ya elmi-tədqiqat institutunun ƏM siyasəti (ƏM sahəsində) onun (bundan sonra universitetlər və elmi-tədqiqat müəssisələri, qısaca-universitetlər) əqli mülkiyyət məsələlərində rəsmi hüquqi mövqeyidir.

Bu vacibdir, belə ki, universitetlər ƏM-in başlıca yaradıcılarıdır və buna görə də, onlar özlərinin lokal siyasətinə malik olmalı, başlıcası isə bunu rəsmi olaraq tənzimləməlidirlər və beləliklə, ƏM universitetin strateji resursu sayılır. Azərbaycanda ƏM-in idarə edilməsi üzrə toplanmış təcrübə nəzərə alınmaqla, bizim ali təhsil müəssisələri bu vəzifənin öhdəsindən tam şəkildə gələ bilirlər. Yəqinə

mürəkkəblik əqli fəaliyyət nəticələrinin (ƏFN) kommersiyalaşdırılması ilə bağlı milli normaların məhdud olmasıdır ki, bununla əlaqədar yaxın günlərdə “Elm haqqında” Qanun qəbul ediləcək.

2. Xarici Universitetlərin təcrübəsi.

2.1. Məsələnin tarixi: ABŞ (1932-ci il, Massaçuset Texnoloji İnstitutunda ilk oaraq “Patent siyasəti haqqında Əsasnamə” qəbul edilmişdir; Kaliforniya Universiteti, 1943-cü il; Pensilvaniya Universiteti, 1953-cü il; Harvard Universiteti, 1975-ci il) – bunlar ƏM sahəsində universitet siyasətinin “ilk qaranquşlarıdır”.

2.2. 1980-ci il Bey-Doul Aktı, Stivenson Vaydler Texnoloji İnnovasiya Aktı – ƏFN-in kommersiyalaşdırılması ilə bağlı qanunvericilik və normativ aktlardır.

Beləliklə, 1980-1990-cı illər Amerikanın ali təhsil müəssisələrinin ƏM sahəsində siyasətinin dönüş anı olmuşdur:

a) Həmin vaxta qədər (1980-ci il) klassik Amerika ali təhsil müəssisəsi yeni biliklərin yaradıcısı və toplayıcısı funksiyalarını yerinə yetirmiş, onların cəmiyyətə ötürülməsi isə tələbələrin və mütəxəssislərin öyrədilməsi, məqalə və monoqrafiyalarda nəşretmə, konfrans və seminarlarda iştirak formasında yerinə yetirilmişdir. Yalnız elmi-tədqiqat işlərinin nəticələrinin çox cüzi hissəsi sənaye sahəsinə düşə bilərdi, universitetlərin hazırladıqları texnologiyaların firmalara ötürülməsi təsadüfi xarakter daşıyırdı;

b) Sərt beynəlxalq rəqabət şəraitində firmaların rəqabət qabiliyyətliliyi daha böyük dərəcədə onların buraxdıqları elmtutumlu məhsulların payı ilə müəyyən edilirdi və buna görə də firmalar öz tədqiqatları ilə kifayətlənmişdilər, yaxud tədqiqatları keçirmək imkanları olmadıqda daha böyük miqyasda universitet işlənmələrinin kommersiyalaşdırılmasına müraciət etməyə başladılar;

v) 1980-ci ilə qədər dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən universitet işlənmələrinin nəticələrinə hüquq Federal Hökumətə verildirdi, onların isə həmin nəticələrin kommersiyalaşdırılması üçün xüsusi mexanizmi və ya siyasəti yox idi (1980-ci ilə doğru Federal Hökumət 30000 patentdən yalnız 4%-ini lisenziyalaşdırma bilmişdi).

Bey-Doul Qanununun vacib xidməti – nümunəvi dövlət patent (ƏM) siyasətinin (a uniform Federal Patent or IP Policy) əsaslarının yaradılmasıdır ki, buna uyğun olaraq universitetlərin dövlət maliyyələşməsinin istifadə edilməsi ilə yaradılmış ƏM obyektlərinə hüquqları vardır.

Beləliklə, yeni yanaşma ona gətirib çıxardı ki, dövlət mülkiyyətdən imtina etməklə bazara ƏFN-in real mülkiyyətçilərini – universitetləri cəlb etdi və bununla texnologiyaların hüquqi qorunması, ötürülməsi və kommersiyalaşdırılması üzrə zəruri infrastrukturun yaradılmasını stimullaşdırdı.

2.3. Analoji tendensiya Avropa universitetlərində də müşahidə olunur, baxmayaraq ki, onlar Amerika universitetlərindən vaxta və ƏM idarəedilməsi sisteminin keyfiyyətə inkişafına görə geri qalmışlar, lakin fəal şəkildə hüquqi və digər milli xüsusiyyətlər nəzərə alınmaqla, onların təcrübəsini mənimsəyirlər.

2.4. Müxtəlif ölkələrin universitetlərinin təcrübəsi, yeni texnologiyaların yaradılması, qorunması, müdafiəsi və ötürülməsi proseslərini özündə birləşdirən təkmil təşkilati-hüquqi mexanizmlər əsasında “fundamental tədqiqatlardan sənaye istehsalına qədər olan mərhələ” anlayışının uğurlarının əsası ÜƏMT-nin aşağıdakı sənədlərində ümumiləşdirilmişdir:

- ÜƏMT-nin Universitet təşəbbüsü. ƏM məsələləri üzrə universitet koordinatoru (2003);
- Keçid iqtisadiyyatlı ölkələrdə ƏM sahəsində strategiyanın işlənməsi üzrə rəhbərlik (2007-ci ildən son-

- ra) bütövlükdə əsas sənəddir (Avropa və Asiyanın bəzi ölkələri şöbəsi);
- Guideness on Developing IP policy for Universities and R&D Organizations (WIPO, Geneva) (Universitetlər və elmi-tədqiqat təşkilatları üçün ƏM sahəsində münasibətləri nizamlayan əsasnamənin işlənməsi üzrə rəhbərlik (ÜƏMT, Cenevrə));
 - “Model IP Policy for Universities and Research Institutions in Countries in Transition”, Presentation of Mr. Michal Svantner, Director, Division for Certain Countries in Europe and Asia (WIPO, Geneva, 2011);
 - Universitetlər və elmi-tədqiqat müəssisələri üçün ƏM sahəsində siyasət haqqında Nümunəvi Əsasnamə (Avropa və Asiyanın bəzi ölkələri şöbəsi).

Axırıncı sənəddə Bornmut Universitetinin, London Kral Kollecinin, Oksford Bruks Universitetinin, Kaliforniya Universitetinin, Kembric Universitetinin, Debresen Universitetinin, Qlazqo Universitetinin, Oksford Universitetinin, Plimut Universitetinin təcrübəsi nəzərə alınmışdır.

2.5. Sadalanan sənədlərin təcrübədə tətbiqi yalnız innovasiya siyasətinin formalaşmasında milli qanunvericilik bazasının və milli xüsusiyyətlərin nəzərə alınması şərti ilə mümkündür ki, burada hər ölkə buna özünəməxsus şəkildə yanaşır, məsələn:

- ✓ Finlandiya üçün: iqtisadiyyatın şaxələndirilməsinin yüksək səviyyəsi xarakterikdir;
- ✓ Fransa üçün: daha xırda texnooji firmaların yaradılması xarakterikdir;
- ✓ ABŞ üçün: milli iqtisadiyyatın yenidən qurulmasının dəstəklənməsi xarakterikdir;
- ✓ Azərbaycanda innovasiya siyasəti qeyri-neft sektorunun inkişafının təkmilləşdirilməsinin iqtisadi strukturunun (“Azərbaycan – 2020: Gələcəyə ba-

xış” İnkişaf Konsepsiyası, bölmə 4: “Yüksək rəqabət qabiliyyətli iqtisadiyyata doğru”) modernləşdirilməsi və şaxələndirilməsinin prioritet roluna yönəldilərək fəal şəkildə inkişaf edir.

Yekun: Azərbaycanın universitetlərində və elmi-tədqiqat müəssisələrində ƏM-in idarə edilməsinin təşkili imkanlarını göstərməkdən öncə, Ümumdünya İqtisadi Forumunun “The Global Competitiveness Index”, həmçinin “The Global Innovation Index”-in məlumatları əsasında Azərbaycan üzrə bütövlükdə innovasiyaların və ƏM-in vəziyyətinə nəzər yetirək.

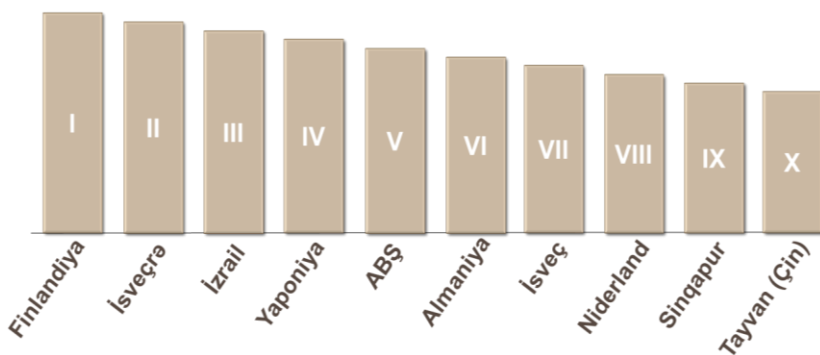
II. AZƏRBAYCANIN İNNOVASIYA SİYASƏTİNİN VƏZİYYƏTİ VƏ UNİVERSİTETLƏRİN VƏ ELMİ-TƏDQIQAT MÜƏSSİSƏLƏRİNİN ƏM SAHƏSİNDƏ MÜQAYİSƏLİ TƏHLİLİ

1. The Global Competitiveness Index (2013-2014), (2014-2015) and (2015-2016) Rankings

2015-2016-cı illər üzrə Ümumdünya İqtisadi Forumunun (Davos) «Qlobal rəqabətqabiliyyətlilik indeksi»ndən (rəqabətqabiliyyətlilik üzrə Azərbaycan 140 ölkə arasında 40-cı yerdədir – MDB lideridir)

The Global Competitiveness Index: 2014-2015-ci illər

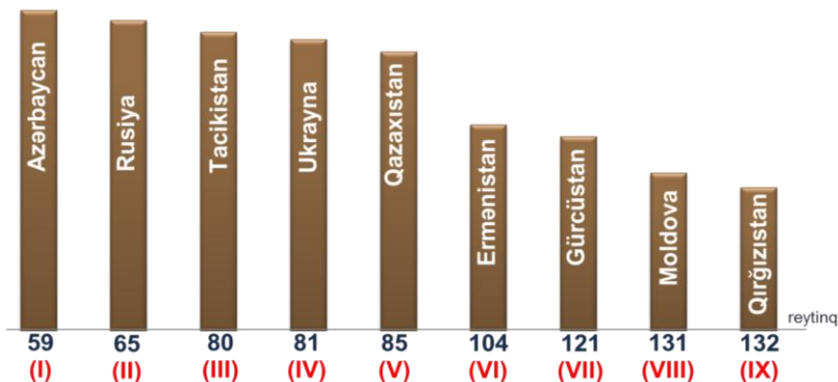
I. İnnovasiya (sütun-göstəricinə görə) dünyada 10 ilk dövlət

Qeyd. Araşdırma 113 göstərici-parametr, 12 sütun-göstəriciləri üzrə aparılır.

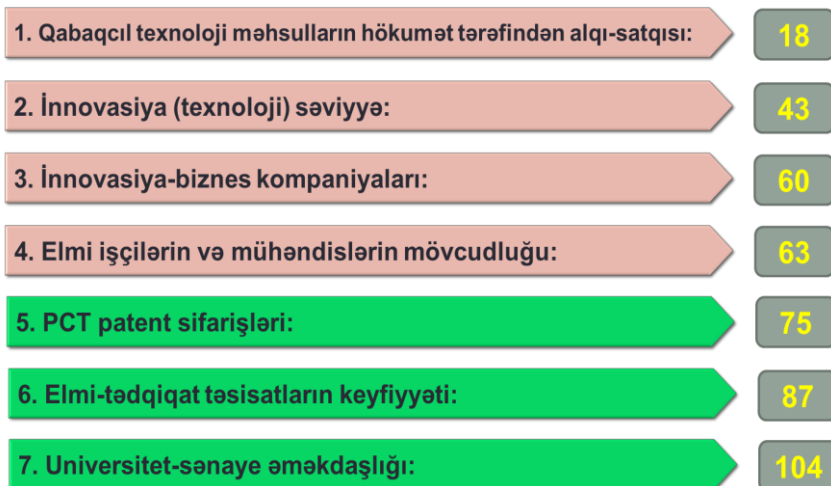
The Global Competitiveness Index: 2014-2015-ci illər

II. İnnovasiya (sütun-göstəricinə görə) MDB məkanında dövlətlərin yeri (9 dövlət üçün aparılan hesabat)

The Global Competitiveness Index: 2015-2016-cı illər

III. İnnovasiya (sütun-göstəricisini) təşkil edən parametrlər üzrə Azərbaycanın reytingi

The Global Competitiveness Index: 2013-2014-cü illər

Əqli mülkiyyət hüquqlarının qorunması

2.

THE GLOBAL INNOVATION INDEX 2014

DÜNYA İNNOVASIYA İNDEKSİ 2014

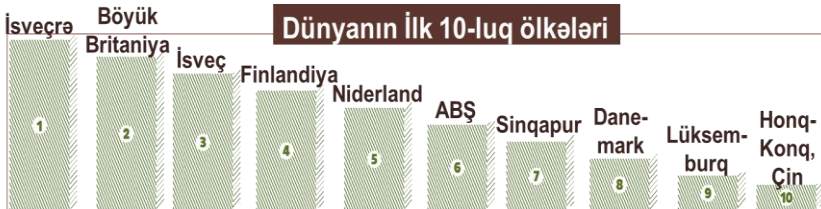
INSEAD
The Business School
for the World®

JOHNSON
Cornell University

WIPO
WORLD
INTELLECTUAL PROPERTY
ORGANIZATION

Mənbə: www.globalinnovationindex.org

Gəlirlə bağlı ilk 3-lüklər

Yüksək gəlirli

Ortadan artıq gəlirli

Ortadan aşağı gəlirli

Aşağı gəlirli

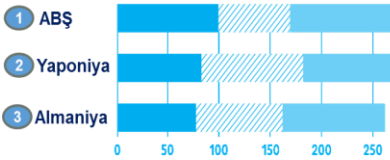
MDB məkanında Global İnnovation Index (2014)

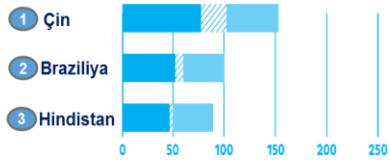
Dünya innovasiyaların keyfiyyət liderləri

Yüksək gəlirli iqtisadiyyat

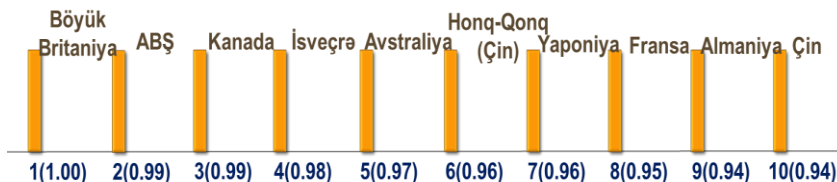

Orta gəlirli iqtisadiyyat

I. Təhsil keyfiyyəti

Hər ölkənin 3 aparıcı universitetləri nəzərə alınmaqla keyfiyyət liderləri (QS sistemi)

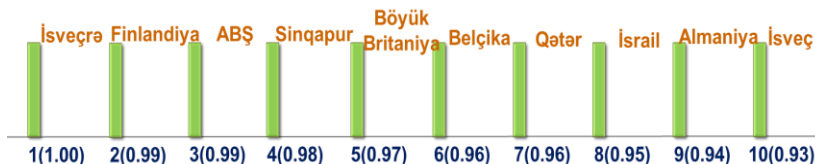

Qeyd. [QS sistemi] – QS World University Rankings (Quacquarelli Symonds metodikası: elmi tədqiqatlar + karyera + təhsil + internasionallaşma)

MDB məkanında (3 aparıcı təhsil ocaqları üzrə)

1. Rusiya (25-ci yer; 0,83)
2. Qazaxıstan (38-ci yer; 0,74)
3. Ukrayna (48-ci yer; 0,67)
4. **Azərbaycan (53-cü yer; 0,63)**
5. Belorusiya (58-ci yer; 0,60)
6. Ermənistan (70-ci yer; 0,00)
7. Gürcüstan (70-ci yer; 0,00)
8. Moldova (70-ci yer; 0,00)
9. Tacikistan (70-ci yer; 0,00)

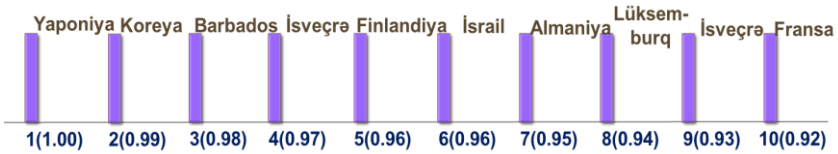
Dünyanın Universitet-sənaye tədqiqatlar üzrə əməkdaşlığının ilk onluğu

MDB məkanında

1. Rusiya (62-ci yer; 0,55)
2. Ukrayna (75-ci yer; 0,45)
3. Qazaxıstan (76-cı yer; 0,44)
4. **Azərbaycan (81-ci yer; 0,40)**
5. Ermənistan (102-ci yer; 0,24)
6. Moldova (123-cü yer; 0,08)
7. Gürcüstan (126-cı yer; 0,07)
8. Qırğızıstan (131-ci yer; 0,04)
9. Tacikistan
10. Özbəkistan

II. Ən azı 3 ofisdə qeydə alınan patentlərin sayına görə dünyanın ilk onluğu (alıcılıq qabiliyyəti pariteti üzrə adambaşına düşən ÜDM)

MDB məkanında

1. Moldova (48-ci yer; 0,59)
2. Ermənistan (53-cü yer; 0,54)
3. Gürcüstan (56-cı yer; 0,52)
4. Rusiya (57-ci yer; 0,51)
5. Özbəkistan (85-ci yer; 0,26)
6. **Azərbaycan (89-cu yer; 0,23)**
7. Ukrayna (93-cü yer; 0,19)
8. Belorusiya (95-ci yer; 0,18)
9. Qazaxıstan (98-ci yer; 0,15)
10. Qırğızıstan (106-cı yer; 0,00)

III. Dünya üzrə elmi istinadlar (sitatlanma) – (H-indeks) üzrə ilk 10-luq (1996-2013 | 2013)

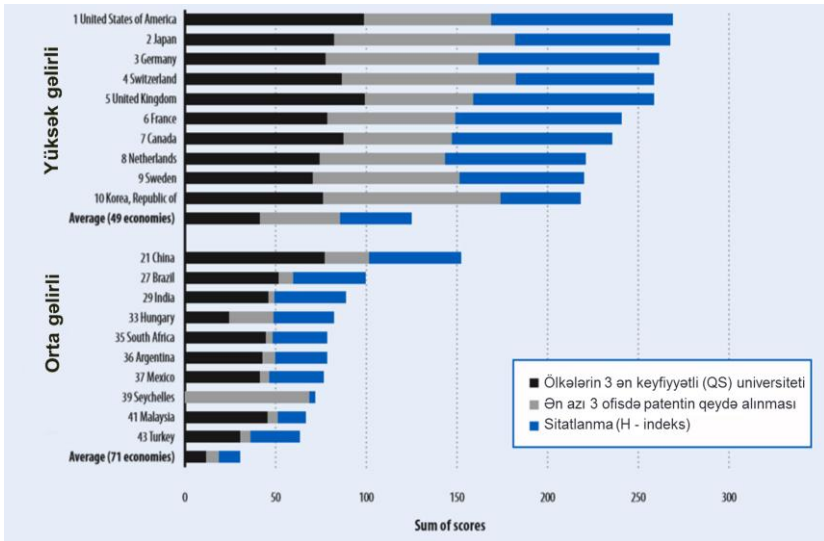
Yer	Ölkə	Say	Bal	% rəq
1	Almaniya	740.00	100	0,99
2	Böyük Britaniya	851.00	100	0,99
3	ABŞ	1.380.00	100	0,99
4	Fransa	681.00	91,90	0,98
5	Kanada	658.00	88,74	0,97
6	Yaponiya	635.00	85,58	0,96
7	İtaliya	588.00	79,12	0,96
8	Niderland	576.00	77,47	0,95
9	İsveçrə	596.00	76,51	0,94
10	Avstraliya	514.00	68,96	0,94
...

Qeyd. *H-indeks: Xirşi indeksi ($H = h$, əgər alimin N məqaləsindən h -nin hər birinə h dəfə istinad mövcuddur, qalan $(N - h)$ -lə isə istinad $< h$)*

Məsələn: 100 məqalənin hər birinə 1 istinad $\rightarrow h = 1$
və ya 1 məqaləyə 100 istinad $\rightarrow h = 1$

MDB məkanı				
Yer	Ölkə	Say	Bal	% rəq
I (21)	Rusiya	325.00	42,99	0,86
II (43)	Ukrayna	142.00	17,86	0,70
III (60)	Belarusiya	106.00	12,91	0,58
IV (62)	Ermənistan	105.00	12,77	0,57
V (82)	Gürcüstan	78.00	9,07	0,42
VI (98)	Moldova	60.00	6,59	0,31
VII (106)	Özbəkistan	53.00	5,63	0,25
VIII (109)	Qazaxıstan	52.00	5,49	0,23
IX (116)	Azərbaycan	45.00	4,53	0,18
X (132)	Qırğızıstan	31.00	2,61	0,06
XI (139)	Tacikistan	23.00	1,51	0,03

Yüksək və orta gəlirli iqtisadiyyatlarda innovasiyaların keyfiyyətinə görə ilk onluq

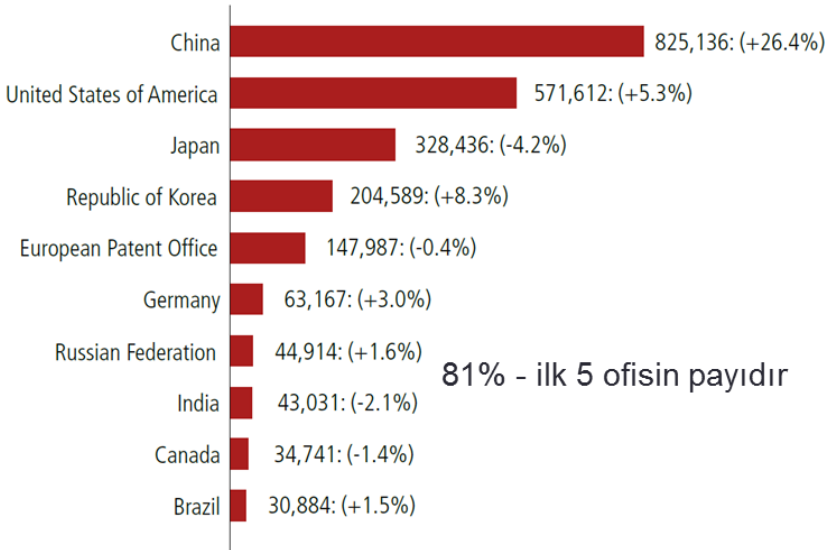
Əqli mülkiyyət: patent sahəsi dünyada

1.

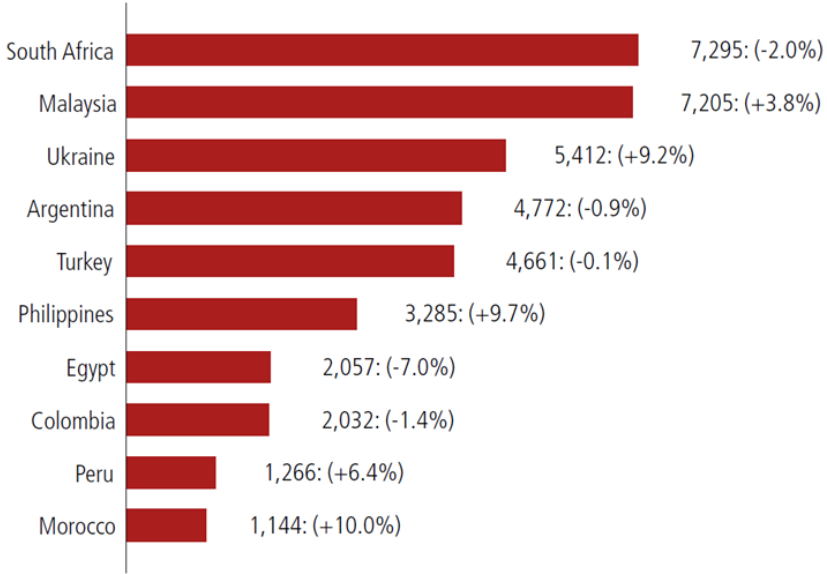
- Dünyada sənaye mülkiyyəti sahəsində qeydiyyatla bağlı sifarişlərin artımı müşahidə olunur: (2013-cü ilin yekunları: patentlər 9%);
- 2,6 mln. patent sifarişləri 2013-cü ildə: 81% 5 patent ofislərindən (Çin, ABŞ, Yaponiya, Koreya, Avropa Patent Ofisi)

(Mənbə: «WIPO in facts and Figures», 2015; «World Intellectual Property Indicators», 2014).

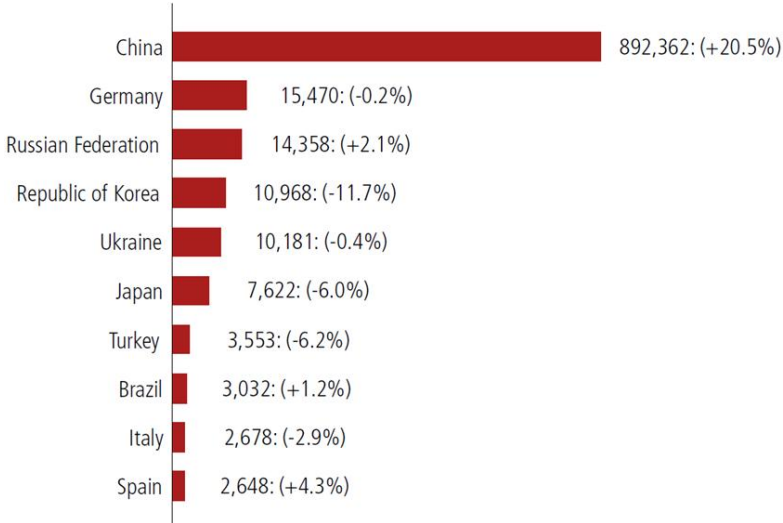
2. Patent sifarişlərinə görə dünyada 2013-cü ilin lider-ofisləri (ilk onluq)

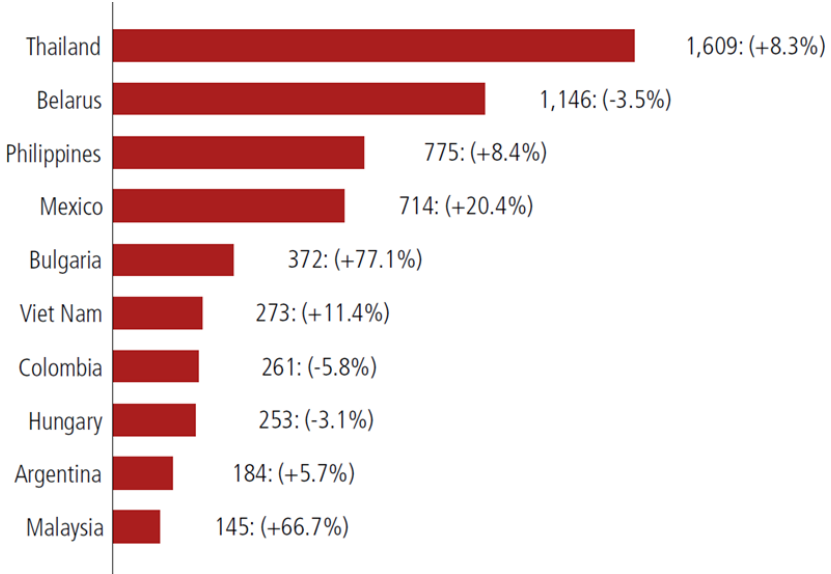

Kiçik və orta gəlirli ölkələrdə vəziyyət

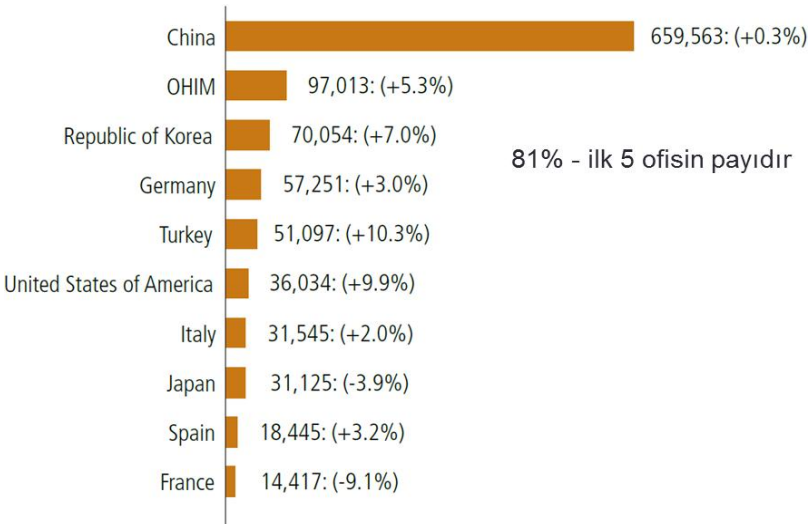

3. Faydalı model sifarişlərinə görə dünyada 2013-cü ilin lider-ofisləri (ilk onluq)

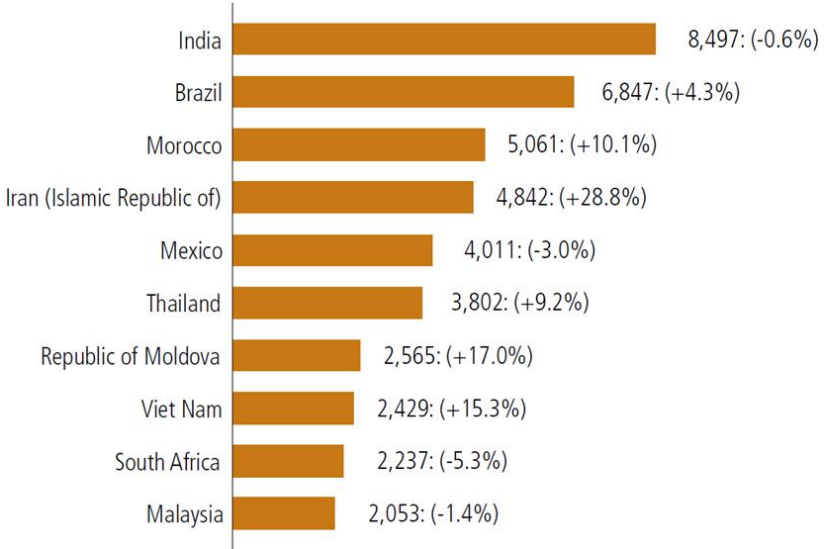

4. Sənaye nümunələri sifarişlərinə görə dünyada 2013-cü ilin lider-ofisləri (ilk onluq)

Kiçik və orta gəlirli ölkələrdə vəziyyət

5. MDB məkanında 2013-cü ildəki vəziyyət

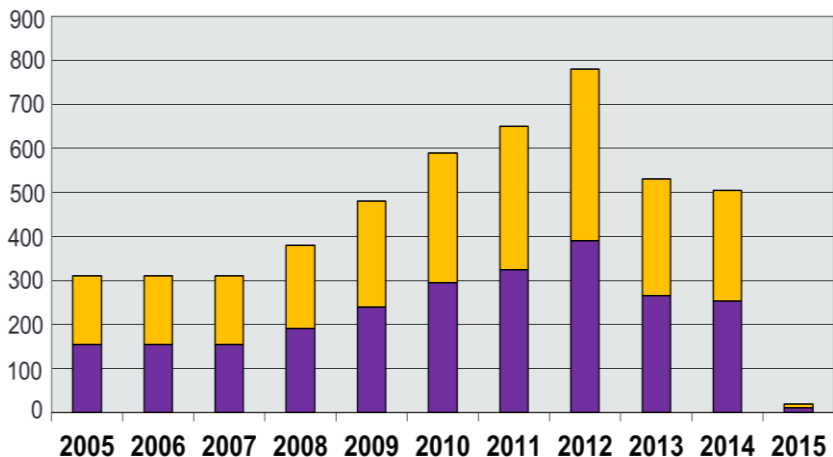
No (Əlifba ilə)	Ölkələr	Patent sifarişləri	Faydalı model	Sənaye nümunələri	Əmtəə nişanları
1	Azərbaycan	156	11	1058	14822
2	Ermənistan	131	41	977	10698
3	Belarusiya	1034	1146	617	35195
4	Gürcüstan	333	64	1170	11089
5	Qazaxıstan	2202	212	357	26296
6	Qırğızıstan	114	9	885	8552
7	Moldova	96	213	2565	13581
8	Rusiya	44914	14358	6935	237055
9	Tacikistan	4	-	1728	9476
10	Türkmənistan	-	-	-	6237
11	Ukrayna	5412	10181	11960	67053
12	Özbəkistan	557	173	2.429	13246

6. MDB məkanında 2013-cü ildəki vəziyyət

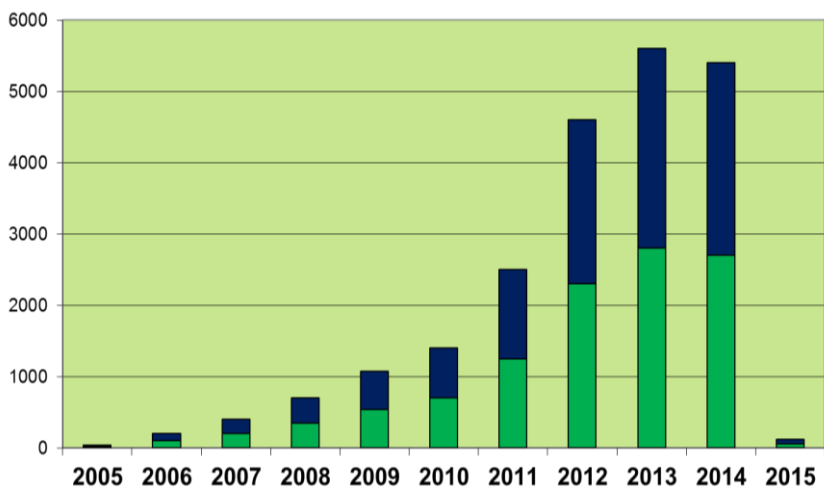
Ölkələr	PCT sifarişləri	Yer	Avrasiya sifarişləri	Yer
Rusiya	1054	1	353	1
Azərbaycan	4	8	33	4
Qazaxıstan	22	3	62	3
Ermənistan	6	6	-	-
Belarusiya	16	4	95	2
Moldova	2	-	-	-
Gürcüstan	11	5	-	-
Özbəkistan	5	7	-	-
Ukrayna	158	2	-	-
Qırğızıstan	-	9-10	-	-
Türkmənistan	-	9-11	-	-
Tacikistan	-	9-11	-	-

Əqli mülkiyyət: müəllif-hüquq sahəsi

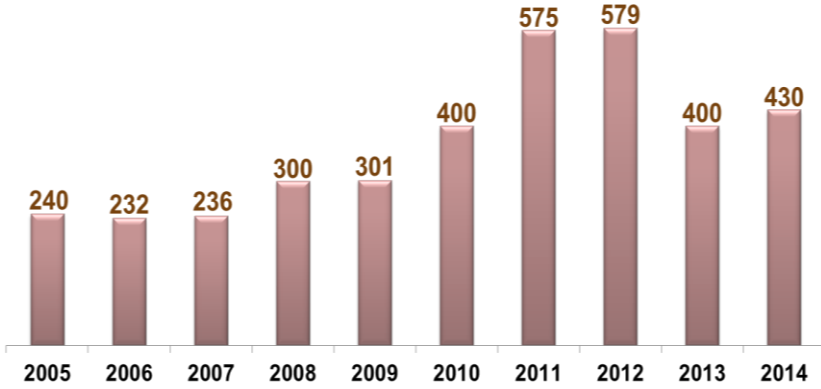
1. Dünyada təxminən 150 min elmi jurnallarda 12 min (10%) Thomson Reuters sırasındadır və adətən həmin jurnalların yüksək «İmpact-Factor»u (elmi əhəmiyyəti) mövcuddur.
2. Son 10 ildə Azərbaycan alimlərinin Thomson Reuters sistemi jurnallarındakı dərc olunma.

Son 10 ildə Azərbaycan alimlərinin Thomson Reuters sistemi jurnallarında dərc olunmaları ilə bağlı istinadlar

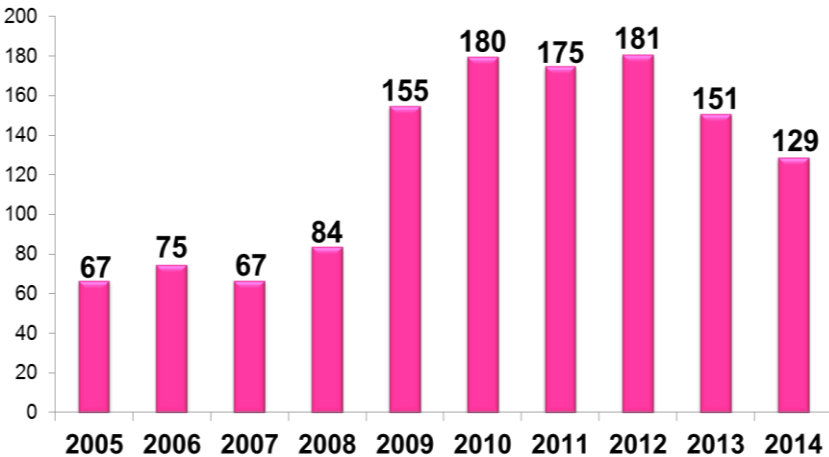

3. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının hər il dərc olunan məqalələrinin sayı (3646)

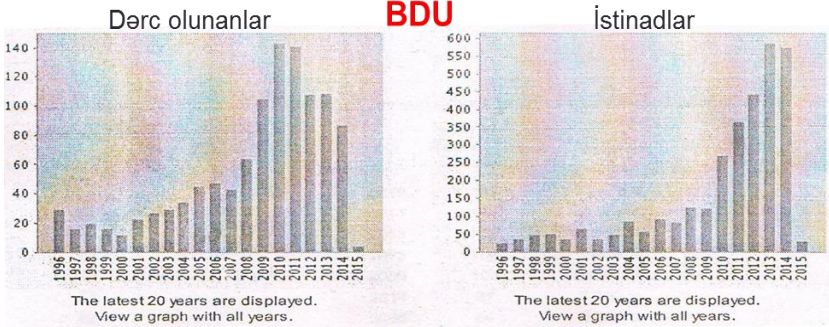
Son 10 ildə dərc olunan məqalələrdən 382-si Cənubi Azərbaycan ünvanlıdır.

4. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin hər il dərc olunan məqalələrinin sayı (1221)

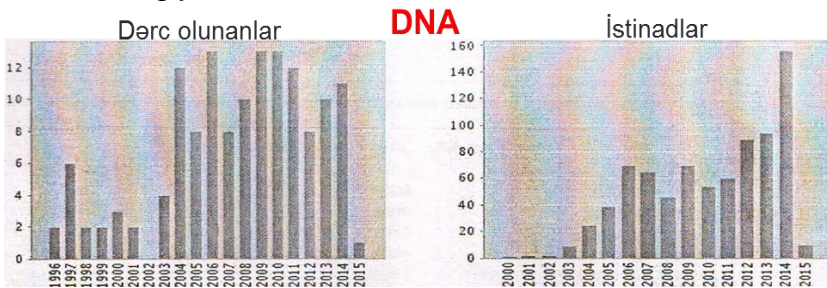

Son 10 ildə dərc olunan məqalələrdən 382-si Cənubi Azərbaycan ünvanlıdır.

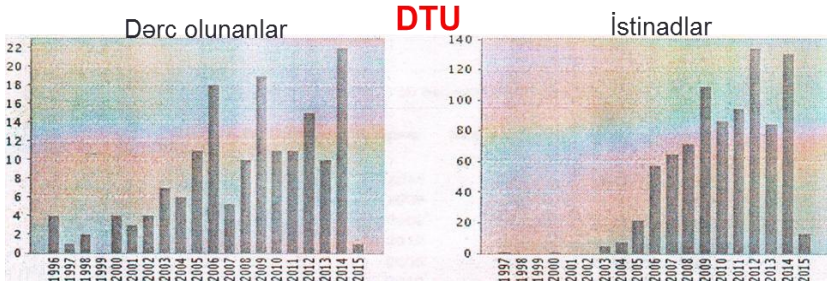
5. 3 aparıcı ali məktəblərdəki son 20 ildəki vəziyyət

- 2010-2014-cü illərdə dərc olunanların sayı 56 ədəd azalıb: 143 → 87
- İstiqamətlər:
 - riyaziyyat
 - multidissiplinar
 - fiziki kimya
 - kimya
 - fizika
 - biologiya

- 11 məqalə 2014-cü ildə
- İstiqamətlər:
 - fiziki kimya
 - kompüter elmləri
 - termodinamika
 - avtomatlaşdırma

- 22 məqalə 2014-cü ildə
- İstiqamətlər:
 - fiziki kimya
 - mexanika
 - termodinamika

6. Universitetlərdə və elmi-tədqiqat təşkilatlarında ƏM siyasətinin təşkili.

6.1. Aşağıdakı vacib hadisələri qeyd edək:

- ✓ AMEA-nın aparatında müəllif hüququ və ƏM şöbəsinin yaradılması;
- ✓ İqtisadiyyat universitetində Texnologiyaların ötürülməsi və əqli fəaliyyətin nəticələrinin (ƏFN) kommersiyalaşdırılması Mərkəzinin yaradılması;
- ✓ AMEA-nın müəssisələrinin istifadə hüququ verilməklə Təhsil Nazirliyinin Thomson Reuters sistemə qoşulması.

6.2. Ümumiyyətlə, Azərbaycan Universitetləri yüksək bazar potensialına malik olsalar da, hələlik ƏM sahəsində siyasəti qura bilməmişlər, qlobal şəbəkələrə və dünyanın əmtəə bazarlarına, xidmətlərə, innovasiyalara və elmi-tədqiqat işlərinə kifayət qədər qoşulmamışlar, həmçinin ƏFN-in kommersiyalaşdırılmasını dəstəkləyən əsas alətlərdən, məsələn, Enterprise Europa Network, Framework Programmer (FP7), Competitiveness and Innovation Framework Programmer, Framework

Programme 7 for Research and Innovation Horizon 2020 və s. lazımı qədər istifadə etmirlər.

Səbəbi təkəcə zəruri resursların – universitetlərdə müəyyən innovasiya infrastrukturunun və ƏM sahəsində müvafiq kadrların olmasında yox (baxmayaraq ki, bunlar vacib tərkib hissələridir), hər şeydən öncə ƏM siyasətinin formalaşdırılması və qəbul edilməsinin başa düşülməsindədir və bu işə bilavasitə universitet rəhbərliyi təkan verməlidir. Əgər ƏM siyasətinin formalaşdırılması təşəbbüsü yalnız ƏFN yaradanlar, yaxud hüquqi qorunma məsələləri ilə məşğul olanlar tərəfindən irəli sürüləcəksə, o zaman universitetlər həmişə “çatmaq istəyən rejimdə” qalacaqlar.

6.3. Bununla belə, zəruri hüquqi baza artıq yaradılmışdır: “Elm haqqında” Qanuna uyğun olaraq universitetlər və AMEA və onun elmi-tədqiqat müəssisələrinə publik hüquqi şəxs statusu verilir və əvvəlki vəziyyətdən fərqli olaraq, əmlak və tədqiqatlar üçün ayrılmış dövlət vəsaitləri dövlətə məxsus idi, indi isə onlar qeyd olunanları özlərinin istifadəsi üçün ala və öz nizamnaməsinə uyğun olaraq öz ehtiyacları üçün istifadə edə bilirlər.

Yekun: Bu gün ƏM siyasətinin formalaşdırılması dəbə haqq qazandırmaq yox, ali təhsil müəssisələrinin inkişafı üçün həyati zərurətdir.

III. ƏM SİYASƏTİNİN FORMALAŞDIRILMASI ÜZRƏ FƏALİYYƏTİ NECƏ TƏŞKİL ETMƏLİ?

Bu məqsəd üçün vacibdir:

1. İşin koordinasiya edildiyi yerdə məsul şəxsin (şərti olaraq koordinator) təyin edilməsi, yaxud ƏM bölməsinin yaradılması.

1.1. **Koordinatorun məqsədi** – ƏM mədəniyyətinin formalaşdırılması, universitetdə ƏM haqqında məlumatın yayılması, ƏM məsələləri ilə bağlı icra sərəncamçılığı.

1.2. **Koordinatorun baza ehtiyatları** – ƏM ilə bağlı milli sənədlər toplusu (Agentlik bu toplunu hazırlamışdır).

1.3. **Koordinatora zəruri tələblər** – milli ƏM təşkilatları ilə sıx əlaqələrin yaradılması (misallar var).

1.4. **Koordinatora dəstək:**

a) ÜƏMT-nin təlim dəstləri və təlim kursları;

b) Milli təlim mərkəzləri (məsələn, Agentliyin ƏM Hüquqlarının Təminatı Mərkəzinin Smart-Classı və onlarla, o cümlədən online təlim proqramları). Əsas sənəd: ÜƏMT-nin universitet təşəbbüsü.

2. Konkret ali təhsil müəssisəsi üçün “ƏM sahəsində siyasət haqqında Əsasnamə”nin işlənməsi.

2.1. ƏM siyasəti sahəsində Əsasnamənin hazırlanması 3 mərhələni birləşdirir, ƏM idarəçiliyinin “yol xəritəsi” isə (idarəçilik qərarlarının qəbulunun addımbaaddım prosesi) daha səmərəli strategiyanın seçilməsinə imkan verir.

Şərhər

I mərhələ

a) Əsas sənədlər: “ÜƏMT-nın universitetlər və elmi-tədqiqat müəssisələri üçün ƏM sahəsində siyasət haqqında nümunəvi Əsasnaməsi”.

Həmçinin aşağıdakıların təcrübəsinə baxmaq tövsiyə olunur:

- Stendford,Prinston, İels (ABŞ) universitetləri;
- Milli Avstraliya Universiteti;
- Köln (Almaniya), Sürix (İsveçrə) Universitetləri;
- MDU, SPDU, UrFU, AİM MTU və s.

[Bu materiallar internetdə açıq istifadədədir].

b) ƏM sahəsində siyasət haqqında Əsasnamənin və ÜƏMT tövsiyələrinin təhlili aşağıda əks olunan prinsiplial mövqeləri qeyd etməyə imkan verir:

- ƏFN-in hüquqi qorunmasının təmin edilməsi;
- ƏFN-in istifadəsi;
- ƏFN-ə hüquqların sərəncamçılığı;
- ƏFN-in istifadəsindən əldə olunmuş gəlirlərin bölünməsi;
- Münaqişə vəziyyətlərinin həlli və s.

II Mərhələ

Əsas amillər:

- dövlətin innovasiya siyasəti;
- milli qanunvericiliyin tələbləri;
- universitetin əsas məqsəd və vəzifələri (burada bütövlükdə ölkədə iqtisadi vəziyyət və konkret universitetin hüquqi və təşkilati xüsusiyyətləri nəzərə alınır);
- ƏM siyasətinin həyata keçirilməsi üçün real imkanlar (maliyyə, kadr, təşkilati və s. resurslar, həmçinin innovasiya prosesi və ƏM siyasətinin həyata keçirilməsinin hüquqi mexanizmlərinin iştirakçılarının həvəsləndirilməsi sistemi).

III mərhələ

Burada xarici təcrübəyə və ÜƏMT-nin tövsiyələrinə uyğun olaraq aşağıdakı məsələlər öz əksini tapmalıdır:

- siyasət sahəsi (ƏM obyektləri, həmçinin hüquq sahibləri);
- tədqiqatçıların statusu ilə bağlı hüquqi məsələlər;
- xarici sponsorluq, üçüncü şəxslərlə elmi-tədqiqat üzrə əməkdaşlıq;
- ƏM-ə mülkiyyət hüququ;
- açıq məlumatlar, ƏM-in istifadəsi və müdafiəsi;
- gəlirlərin bölünməsi;
- maraqların toqquşması və məxfilik.

Aşağıda ƏM ilə bağlı Əsasnamənin daha prinsipial bölmələri üzərində dayanacağıq.

3. Universitetlərdə yaradılan ƏM obyektləri və onlara olan hüquqlar.

3.1. Nümunəvi Əsasnamədə ƏM aşağıdakı şəkildə müəyyən olunmuşdur:

“Əqli mülkiyyət” ixtiraları, texnologiyaları, işlənmələri, təkmilləşdirmələri, materialları, kimyəvi birləşmələri, üsulları və müəlliflik hüququ ilə qorunan proqram təminatı və digər əsərlər daxil olmaqla, elmi tədqiqatların keçirilməsi ilə bağlı bütün digər elmi-tədqiqat nəticələrini və maddi obyektləri bildirir.

3.2. ƏM-ə hüquq (ƏM hüququ) aşağıdakı şəkildə verilmişdir:

“Əqli mülkiyyət hüququ” (ƏM hüququ) patentlər, faydalı modellərə, seleksiya nailiyyətlərinə, sənaye nümunələrinə, əmtəə nişanlarına, inteqral mikrosxem topologiyalarına olan hüquqlar, nou-hau, kommersiya sirri və intellektual və ya sənaye mülkiyyəti obyektlərinə olan bütün digər hüquqlar daxil olmaqla, əmlak və əlaqəli hüquqları, həmçinin qeydiyyatda alınmış və ya alınmamış müəllif hüquqlarını bildirir, ya göstərilənlərə sifariş, ya belə sifarişlər üzrə iddiaların həcmnin genişlənməsini və onların yenedən qaldırılmasını nəzərə alaraq bu cür sifarişlərin verilməsinə hüquq və hər bir ayrı-ayrı hallarda dünyanın hər yerində elə həmin və yaxud oxşar effekti doğuran bütün hüquqlar, ya da qorunma formaları daxil olmaqla.

3.3. Copyright, yaxud müəlliflik hüququ ilə qorunan Əsər aşağıdakı şəkildə təqdim olunur:

“Müəlliflik hüququ ilə qorunan Əsər” elmi nəşrlər, elmi kitablar, məqalələr, mühazirələr, musiqili kompozisiyalar, kinofilmlər, təqdimatlar və digər materiallar və ya əsərlər (müəlliflik hüququ haqqında qanunvericiliyin normalarına uyğun olaraq, qorunma meyarlarına cavab verən proqram təminatı istisna olmaqla) daxil olmaqla, ədəbi, elmi və bədii əsərləri bildirir.

Nəticələr:

a) Göstərilənlərdən aydın olur ki, şəxsi qeyri-əmlak hüquqları çıxarılmışdır. Ona görə ki, onların nəzərdə tu-

tulduğu ƏM obyektlərində bu hüquqlar ayrılmazdır və ƏM obyektinin yaradıcısına (müəllifə) məxsusdur.

b) Copyright – obyektlərdə (müəlliflik hüququ ilə qorunan əsərlərdə) proqram təminatı çıxarılmışdır, hansı ki, ƏM-in tərkibində sənaye mülkiyyəti və müəlliflik hüququ obyektləri ilə birlikdə ayrıca baxılmışdır.

v) ƏM və Copyright – obyektlər (müəlliflik hüququ ilə qorunan əsərlər) maddi obyektlər kimi təqdim edilmişdir. Lakin bu zaman ƏM hüququ özü qeyri-maddidir.

4. Universitetdə yaradılmış ƏM-in mümkün sahibləri və həmin obyektlərə hüquq.

4.1. Universitetlərdə ənənəvi olaraq 4 kateqoriyadan olan şəxsləri fərqləndirmək qəbul edilmişdir:

a) professor-müəllim heyəti, elmi və mühəndis-texniki işçilər, inzibati-təsərrüfat və tədris-köməkçi heyət və s. daxil olmaqla, əməkdaşlar (əsas və əvəzçilik iş yeri üzrə), həmçinin tələbə-işçilər.

b) Təhsil alanlar, yəni tələbələr, aspirantlar, doktorantlar, elmi dərəcə almağa namizədlər və dinləyicilər.

v) Müqavilə əsasında universitetin elmi-tədqiqat və təhsil layihələrinin iştirakçıları.

d) ƏFN-in yaradılması məqsədi daşıyan podrat müqaviləsi, elmi-tədqiqat işi və konstruktor işi təcrübəsinin aparılması müqavilələri üzrə podratçılar.

4.2. “Nümunəvi Əsasnamədə” ƏM hüquqlarına sahib olmaq istəyən iddiaçıların 2 kateqoriyası göstərilmişdir – tədqiqatçılar və dəvət olunmuş tədqiqatçılar:

“Tədqiqatçı” aşağıdakını bildirir:

a) institutun işçi-tələbə və texniki heyəti də daxil olmaqla, onunla əmək münasibətlərində olan şəxslər;

b) tələbələr, o cümlədən institutun bakalavr (magistratura) pilləsinin tələbələri və aspirantlar;

v) dəvət olunmuş alimlər daxil olmaqla, hər hansı şəxslər (universitetin resurslarından istifadə edən və elmi-tədqiqat işlərini yerinə yetirən, yaxud ali təhsil müəssisəsinin elmi-tədqiqat işi üzrə layihəsində başqa cür iştirak edən, həmçinin xarici sponsorların maliyyələşdirdikləri şəxslər).

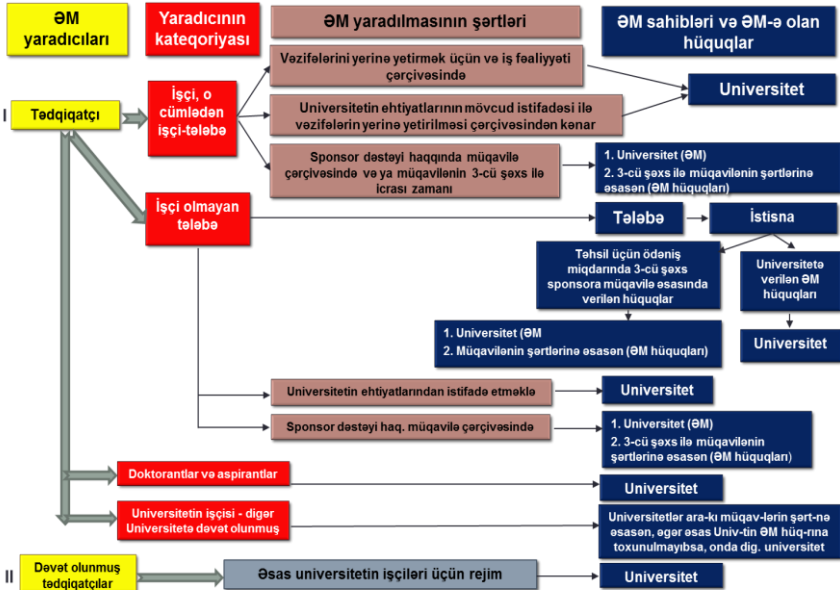
“Dəvət olunmuş tədqiqatçı” institutla qarşılıqlı əlaqədə olan, lakin onun işçisi və ya tələbəsi olmayan şəxsi bildirir. “Dəvət olunmuş tədqiqatçılara” dəvət olunmuş elmi əməkdaşlar, institutda ictimai əsaslarla işləyən şəxslər və fəxri elmi əməkdaşlar daxildir.

Nəticələr

a) Göstərilənlərdən aydın olur ki, universitetin 4 ənənəvi kateqoriya şəxslərinin hamısı tədqiqatçılar dərəcəsinə düşürlər.

b) Yeni “Dəvət olunmuş tədqiqatçı” kateqoriyasına aid olandır.

ƏM-in mənsubiyyətinin deduksiya ağacı və universitetlərdə ƏM-ə hüquqların bölünməsi

Müəlliflik hüququ üçün əlavə istisnalar: İnstitutun xüsusi tapşırığı əsasında və yaxud sponsorun dəstəyi ilə tədqiqatın keçirilməsi üzrə müqavilənin və ya üçüncü şəxslə digər müqavilənin icrası zamanı yaradılan müəlliflik hüququ ilə qorunan əsərlər istisnalar təşkil edir, bu zaman müvafiq müqavilələrin müddəaları nəzərə alınır.

5. Universitetdə yaradılmış ƏM obyektlərinə maraqların toqquşması.

5.1. Hüquqların bölünməsi ağacı maraqların mümkün toqquşmasını "aradan çıxarır".

5.2. ƏM obyektləri yaradılarkən münafişlər ƏM-in yaradıcılıq xarakterinin spesifikası, nəticələrin tam olmayan istisnalılığı və konkretliyi ilə müəyyən edilir.

5.3. ƏM obyektlərinin ötürülməsi zamanı münafişlər ƏFN-in adekvat qiymətləndirilməsinin mürəkkəbliyi ilə bağlıdır.

5.4. ƏM obyektlərinin istifadə mərhələsində münafişlər ƏFN-ə olan imtiyazlar arasındakı ziddiyyətlər, biznesin konkret xarakteri, ƏM obyektlərinin qeyri-maddi təbiəti və tirajlanması ilə şərtlənir.

Yekun nəticələr

1. Universitetdə qəbul edilmiş ƏM sahəsində siyasət haqqında Əsasnamə ƏM sahəsində hüquqi müəyyənliyi (mülkiyyət hüquqları, qorunma, ƏM hüquqlarının təminatı və bununla ƏM çantasının toplanması və aparılması) təmin etməklə yanaşı, ƏM-in kommersiyalaşdırılması məqsədi daşıyır (ƏM çantasının idarə edilməsi və ƏFN-in tətbiqindən əldə olunan iqtisadi üstünlüklərin bütün maraqlı şəxslər üçün ədalətli bölgüsünün aparılması), bu da yekun nəticədə ƏFN-i cəmiyyətin rifahı naminə dəstəkləyir və stimullaşdırır.
2. ƏM sahəsində siyasət haqqında Əsasnamə bu universitetdə elmi-tədqiqat işlərinin və konstruktor işi təcrübəsinin aparılmasına yeni yanaşmadır, onların ƏM hüququ ilə qorunan obyektiv şəkildə ifadə olunan ƏFN kimi təqdimatının yeni prinsip və qaydalarıdır və bu, bütün ƏM-ə (Əsasnamənin fəaliyyətinin başlanğıcı xüsusi olaraq göstərilir) və bütün tədqiqatçılara (əks hal haqqında sazişin olmadığı halda) şamil olunur.
3. Muzdlu işçilərin (əmək sazişləri) təhkim olunduğu rəhbər işçilərə-şəxslərə, həmçinin bütün digər kateqoriyadan olan tədqiqatçılara və ya universitet adından işlərin aparılması üzrə müqavilələr bağlamaq səlahiyyəti verilənlərə ƏM siyasəti haqqında Əsasnamənin normaları ilə bütün tədqiqatçıların ilkin məcburi tanış edilməsi və müvafiq müqavilələrdə (elmi-tədqiqat işlərinin aparılması ilə bağlı əmək müqavilələri və s.) ƏM siyasəti haqqında Əsasnamənin qüvvəsini əks etdirən mövqelərin əksini tapması üçün lazımi tədbirlərin görülməsi üzrə vacib tələb həvalə olunur. Bununla birlikdə bu mövqe onların universitetdə öz fəaliyyətlərini bitirdikdən sonra da qüvvədə qalır.

Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyində
hazırlanmışdır.